

שאלות ותשובות

עם הרב יוסף צבי רימון

כיסוי השופר במסכה במהלך התקיעות

שאלה

שלום הרב, כמה מהמתפללים אצלנו חוששים שמא בזמן תקיעת השופר עולה הסיכון להידבקות מפני שהרוק היוצא מפיו של התוקע יחד עם עוצמת התקיעה עלולים להפיץ את הנגיף למרחק רב יותר. האם אפשר להניח מסכה על הפתח הרחב של השופר, או לחילופין שבעל התוקע ישאיר את המסכה על פיו בזמן התקיעה?
כמו כן, האם אפשר שפתח השופר יפנה כלפי מטה?

תשובה

ראשית אציין שלא ברור אם החשש מפני הידבקות בנגיף מחמת התקיעה אכן גדול יותר ומחייב מרחק רב יותר בין התוקע לשומעים. קשה לתת חוות דעת רפואית בנושא זה בלי בדיקה ומחקר. מכל מקום, מבירור קצר שעשיתי נראה שיש בכך ויכוח בין הרופאים, וחלקם סוברים שאכן כדאי לחשוש לכך.
בהנחה שיש בכך תועלת האם מותר לבעל התוקע לכסות את פיו במסכה או לכסות את הצד הרחב של השופר?

עטיית מסכה

כאשר המסכה נמצאת על פיו של בעל התוקע (או על צידו הצר של השופר), הרי שפרט לכך שמבחינה טכנית כמעט בלתי אפשרי לתקוע כך בשופר, יש בכך בעיה של חציצה (עיינו ראש השנה כז; רש"י שם כז. ד"ה ופיו; רמב"ן, דרשה לראש השנה; שולחן ערוך תקפ"ו, טז). לכן ברור שהתוקע איננו יכול לעטות מסכה בשעת התקיעות, ולא ניתן להניח מסכה על צידו הצר של השופר.

קול הברה

כאשר המסכה מונחת על צידו הרחב של השופר עלולות להיות שתי בעיות: א. החלשת קולו של השופר ("קול הברה"). ב. שינוי קולו של השופר. לגבי קול הברה אומרת המשנה (ראש השנה פ"ג מ"ז):

התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפיטם, אם קול שופר שמע – יצא, ואם קול הברה שמע – לא יצא.

מדברי המשנה עולה, שאם שומעים **קול שופר** יוצאים ידי חובה, אולם, אם שומעים **קול הברה** לא יוצאים ידי חובה.¹ לכן מי שתוקע לתוך הבור יוצא ידי חובה רק אם הוא שומע קול שופר.

כיצד יודעים אם שומעים קול שופר או קול הברה? מדברי **רש"י** (ראש השנה כז: ד"ה אותן) עולה שכל אדם צריך לבחון בעצמו אם שמע קול שופר או קול הברה ולפי זה קובעים אם הוא יצא ידי חובה, וכך פוסקים **הרמב"ם** (הלכות שופר פ"א ה"ח) ו**השו"ע** (תקפ"ז, א). אולם **הרא"ש** (ראש השנה פ"ג סימן ח') חולק על רש"י וסובר שלאדם קשה להבחין בעצמו אם הוא שומע קול שופר או קול הברה, ולכן "לא מסתבר שיהא תלוי בהבחנת האדם". לאור זאת הוא כותב שרק מי שעומד במקום שבוודאי לא שומעים בו קול הברה אלא את קול השופר יוצא ידי חובה, וכך פוסק **הט"ז** (ס"ק א).

מהו קול הברה?

מהו "קול הברה"? הביאור הלכה (תקפ"ז, א, ד"ה ואם כל הברה) כותב שניתן להבין בשתי צורות מהו קול הברה: ייתכן שזהו **קול מעורבב** (דהיינו ששומעים את קול השופר בליווי קול אחר), וייתכן שמדובר אפילו על קול השופר עצמו אלא שהוא **קול חלש** (כך עולה מדברי הט"ז, ס"ק א). הביאור הלכה כותב שעקרונית נראה שקול הברה הוא קול מעורבב, אך להלכה כתב שיש לחשוש לשיטת הט"ז, שקול חלש של השופר הוא קול הברה ולא יוצאים בו ידי חובה.

לפי זה לכאורה צריך לבחון אם במקרה שלנו המסכה גורמת לכך שקול השופר נשמע חלש יותר. בפועל, אם מכסים את השופר בכיסוי דק כגון **במסכות החד פעמיות**, התקיעה נשמעת בצורה חזקה וברורה (אם בעל התוקע תוקע חלש, זו בוודאי לא בעיה, העיקר שהקול שנשמע יהיה קרוב לזה שהיה יוצא ללא הכיסוי), הרי שמסתבר שהתקיעה טובה לכל השיטות, גם לשיטת הרא"ש והט"ז, ובוודאי לשיטת רש"י והרמב"ם. נמצא אם כן שהחשש מפני החלשת קול השופר איננו משמעותי.

שינוי קול השופר

פרט להחלשת קול השופר יש לבחון האם עלולה להיות בעיה של שינוי קול השופר. **השולחן ערוך** (תקפ"ו, טז) פוסק שמותר לצפות את השופר מבחוץ בזהב (שלא במקום הנחת הפה) רק אם ציפוי זה לא גורם לשינוי קולו של השופר. והוסיף (שם, יז), שלא טוב לעשות ציורים ועיטורים על השופר מבחוץ כיוון שהדבר עלול לגרום לשינוי הקול (ראו משני"ב ס"ק עב). מדינים אלו עולה שגם שינוי קול בקולו של השופר עלול לפסול את השופר. ואמנם **שולחן ערוך הרב** (שם) כותב שסתם כך הציפוי לא משנה את קולו של השופר, אולם **הריטב"א** (ראש השנה כז: ד"ה צפהו) כותב בשם **הרמב"ן** ו**הרא"ה** שכל ציפוי וציור על השופר מעורר חשש לשינוי הקול:

ומעתה כל שופר המצופה ומצוייר מבחוץ אין תוקעין בו אלא אם כן עמדו עליו בקיאים קודם לכן ומכירין שלא נשתנה קולו כלל מפני הציפוי... וכן כתבו הרמב"ן ומורי נר"ו... דספיקא דאורייתא לחומרא.

לאור זאת עולה שלכאורה עלולה להיות בעיה בתוספת על השופר (ועיינו שו"ת שבט הקהתי, ח"ד, סימן ק"ס), ובפרט כאשר התוספת נמצאת במקום יציאת הקול, כמו המסכה.

אולם **בשו"ת שבט הלוי** (ח"ח, סימן קל"ג, אות ח) דייק שהשולחן ערוך לא פוסק כדעת הריטב"א וסובר שהבעיה בתוספות קטנות על השופר (שאינן בהן שינוי קול ברור) היא רק זהירות לכתחילה ובדיעבד יוצאים בכך ידי חובה. פרט לכך מסתבר שגם השולחן ערוך דיבר דווקא על תוספת קבועה ומשמעותית לשופר, ואילו המסכה מהווה רק תוספת קטנה שמחוברת באופן זמני בלבד לשופר, ולכן גם לפי השולחן ערוך היא איננה בעייתית (כשם שאין חשש לשינוי קול הנגרם מהיד האוחזת בשופר בשעת התקיעה). זאת ועוד, מסתבר שכאשר יש רק מסכה חד פעמית הדבר לא גורם שינוי בקול השופר, והתקיעה נשמעת כקול רגיל לגמרי. למעשה, ראוי לבדוק זאת לפני ראש השנה ולהשוות בין תקיעה עם כיסוי לתקיעה ללא כיסוי, ואם הקול דומה לקול הרגיל וקשה לשמוע הבדל ביניהם – יש מקום להקל בכך ולצאת בדרך זו ידי חובה.

האם ניתן לכוון את פי השופר כלפי מטה?

הרמ"א (תקפ"ה, ב) כותב בשם **הרוקח והמהרי"ל**, שיש להפוך את השופר כלפי מעלה, על פי הפסוק "עלה א-להים בתרועה ה' בקול שופר". אולם מהגמרא (ראש השנה כו.) נראה שדווקא כפיפת השופר כלפי מטה מבטאת עמידה בכפיפה לפני הקב"ה ואף מזכירה את עקדת יצחק (ובשם **האר"י** כתבו (כף החיים תקפ"ה, ס"ק ל) שפי השופר יהיה מתחת לפיו של התוקע, כלומר, שהוא מוטה מעט כלפי מטה). בכל מקרה, גם לשיטת הרמ"א, דין זה הוא רק לכתחילה ובוודאי יוצאים ידי חובה גם כשהשופר מוטה כלפי מטה (מטה אפרים ס"ק ד והלבוש).

לכן, אם חוששים מהרוק היוצא מהשופר, מותר להפוך אותו כלפי מטה, ובוודאי שיוצאים בכך ידי חובה.

הלכה למעשה

למעשה, האפשרות להניח מסכה על השופר איננה פשוטה. לכן, מכיוון שבדרך כלל יש אלטרנטיבות אחרות, כגון הגדלת המרחק בין בעל התוקע ובין השומעים (לדוגמה, שהתוקע יעמוד בקידמת בית הכנסת ולא באמצע), או אולי הצבת מחיצת ניילון כלשהי לפני התוקע (שאיננה בעייתית ולא יוצרת חד) – עדיף להשתמש בפתרונות אלו (ואף המקרא לא צריך לעמוד קרוב לתוקע, או שיעמוד קרוב אבל עם מחיצת פלסטיק ביניהם).

אך אם אין ברירה אחרת ניתן להניח מסכה על צידו הרחב של השופר בזמן התקיעה ולסמוך על הדעות המכשירות, כיוון שבאופן פשוט אין בכך שינוי קול ולא החלשה של קול השופר, ותוספות קטנות על השופר בעייתיות רק לכתחילה, ובפרט שמדובר בתוספת זמנית וזניחה בלבד (אך כאמור בדרך כלל אין צורך בפתרון זה).

דין "התוקע לתוך הבור" נאמר בשעת הגזרה, שגזרו שלא ייקמו מצוות, אבל עם ישראל לא ויתר (משני"ב תקפ"ז, ס"ק א). ב"ה אנחנו רחוקים מאוד מהמציאות האפלה המתוארת במשנה, אבל גם במציאות של הקורונה אנו יכולים לראות – עם ישראל לא מוותר! ממשיכים לחפש פתרונות כיצד לקיים את המצוות על אף האתגרים מבלי לוותר על אף מצווה מחד, ומבלי לוותר על "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם".

1 נציין כי מדיון זה אנו לומדים שעיקר מצוות השופר איננו רק התקיעה אלא השמיעה. זו גם הסיבה שמברכים "לשמוע קול שופר" ולא "לתקוע בשופר" (טור תקפ"ה). ויש להאריך בזה ואכמ"ל.
2 עיינו במאמרם של הרב דוד מטס והרב פרופ' דרוו פיקסלר (תחומין לו, עמ' 196), "הגדרה מדעית לקול הברה", שניסו לבחון האם ניתן לקבוע בכלים מדעיים מהו "קול הברה" (לא רק לענין שופר אלא גם בתחומים אחרים).

ברכת ה' עליכם,

הרב יוסף צבי רימון

יו"ר עמותת סולמות

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום